

AENEIS: II. ÉNEK

Aeneas, bár lelke borzad a szörnyű emlékek felidézésétől, eleget tesz a királynő kérésének:

Conticuere omnes intentique ora tenebant;
 Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto:
 Infandum, regina, iubes renovare dolorem,
 Troianas ut opes et lamentabile regnum
 5 Eruerint Danaei, quaeque ipse miserrima vidi
 Et quorum pars magna fui. Quis talia fando
 Myrmidonum Dolopumve aut duri miles Ulixi
 Temperet a lacrimis? Et iam nox umida caelo
 Praecipitat suadentque cadentia sidera somnos.
 10 Sed si tantus amor casus cognoscere nostros
 Et breviter Troiae supremum audire laborem,
 Quamquam animus meminisse horret luctuque refugit,
 Incipiam. ...

E bevezetés után Aeneas elmondja, hogy a görögök a tíz éves harcban kimerülve cselhez folyamodnak: hatalmas falovat építenek, amelyet fogadalmi ajándéknak színelnek hazatérésükért. Valójában azonban titokban fegyveres vitézekkel töltik meg a faalkotmányt, s ezt hátrahagyva, hajóikon eltávoznak.

A trójaiak úgy hiszik, hogy a görögök hazatértek Mycenaebe, pedig a közeli Tenedos szigeten rejtőznek. Megkönnyebbülten nézegetik a volt táborhelyet, és bámulják a falovat. Egyesek azt tanácsolják, hogy vigyék be a várba, míg mások gyanakvók, és azon a nézeten vannak, hogy meg kell semmisíteni ezt a gyanús ajándékot.

Apollón trójai papja, Laokoón is lerohan a fellegvárból, hogy idejében figyelmeztesse honfitársait a görögök csalárdságára, és óvja őket attól, hogy a falovat bevontassák a városba:

40 Primus ibi ante omnes magna comitante caterva
 Laocoon ardens summa decurrit ab arce,
 Et procul: „O miseri, quae tanta insania, cives?
 Creditis avectos hostes aut ulla putatis
 Dona carere dolis Danaum? Sic notus Ulixes?
 45 Aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi,
 Aut haec in nostros fabricata est machina muros,
 Inspectura domos venturaque desuper urbi,
 Aut aliquis latet error; equo ne credite, Teucri!

50 Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentis.”
Sic fatus validis ingentem viribus hastam
In latus inque feri curvam compagibus alvum
Contorsit. ...

Alig hangzik el Laokoón figyelmeztetése, egy görög foglyot visznek a király elé a pásztorok, Sinont, aki esküdözve, hazug mesével vezeti félre a trójaiakat. A görögök áldozatának tünteti fel magát, a falóról pedig elhiteti, hogy Pallas Athéné kiengesztelésére építették a görögök. Csak azért olyan nagy, hogy a trójaiak ne vihessék be a városukba, hiszen akkor őket védené az istennő.

Bár Sinon szavai is meggyőzően hatottak, egy szörnyű isteni beavatkozás is arról győzi meg a trójaiakat, hogy istenek elleni vétség a falóra gyanakvással tekinteni vagy bántalmazni. Ugyanis két hatalmas kígyó kúszik elő a tenger felől, és megtámadják a parton éppen áldozatot bemutató Laokoónt, sőt előbb két fiát ölik meg roppant gyűrűikkel rájuk csavarodva, majd a segíteni próbáló apát:

215 Diffugimus visu exsanguis. Illi agmine certo
Laocoonta petunt; et primum parva duorum
Corpora natorum serpens amplexus uterque
Implicat, et miseros morsu depascitur artus;
Post ipsum auxilio subeuntem ac tela ferentem
Corripiunt, spirisque ligant ingentibus; et iam
Bis medium amplexi, bis collo squamea circum
Terga dati superant capite et cervicibus altis.
220 Ille simul manibus tendit divellere nodos
Perfusus sanie vittas atroque veneno,
Clamores simul horrendos ad sidera tollit,
Qualis mugitus, fugit cum saucius aram
Taurus et incertam excussit cervice securim.

Laokoón bűnhődése láttán a trójaiak most már helyet adnak a lónak a falak közt: a városfalat megbontva felvontatják a várba. Örömmünneplés közepette jut el helyére, a Pallas templom elé a faalkotmány.

Aztán beáll az éj, és Trója népe mély álomba merül. A görög hajóhad észrevétlenül visszatér és kiköt. Sinon adott jelre kiereszti a ló belsejében rejtőző vitézeket. Ezek leölik az őröket, kinyitják a kapukat, és bebocsátják a görög sereget az alvó városba.

Aeneas is javában alszik házukban, de rendkívüli álmot lát: az Achillesus által megölt egykori trójai hős: Hektór szelleme jelenik meg előtte:

Tempus erat, quo prima quies mortalibus aegris
Incipit et dono divum gratissima serpit.

- 270 In somnis ecce ante oculos maestissimus Hector
 Visus adesse mihi largosque effundere fletus,
 Raptatus bigis, ut quondam, aterque cruento
 Pulvere perque pedes traiectus lora tumentes.
 Ei mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo
- 275 Hectore, qui redit exuvias indutus Achilli,
 Vel Danaum Phrygios iaculatus puppibus ignes,
 Squalentem barbam et concretos sanguine crines
 Vulneraque illa gerens, quae circum plurima muros
 Accepit patrios. ...

Aeneas maga is könnyekre fakadva így szólítja meg az egykori társat:

„Dardaniának fénye, te Trója bizalma, reménye!
 Hol késtél, óh anyyira várt Hector? Mi vidékről
 Jössz hozzánk? Így kell most látnunk, így kimerülten,
 A tieid sok gyásza s a város, az emberek annyi
 nagy küzdelme után? ...”

Hektór azonban nem időzik azzal, hogy a súlyos kérdésekre válaszoljon, hanem minden további nélkül tudtára adja Aeneasnak Trója pusztulását, Aeneas végzeteszerű rendeltetését, menekülésre inti és rábízta Trója penateseit, hogy új hazát keressen nekik:

- 290 „Heu fuge, nate deā, teque his, -ait,- eripe flammis.
 Hostis habet muros; ruit alto a culmine Troia.
 Sat patriae Priamoque datum; si Pergama dextra
 Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
 Sacra suosque tibi commendat Troia Penates:
 Hos cape fatorum comites, his moenia quaere,
 295 Magna pererrato statues quae denique ponto!”

Aeneas álmának a közeledő zaj vet véget. Felriad, felsiet házuk tetejére, és szörnyű látványban van része: már-már az egész város lángokban áll. Halálra szántan harcba indul:

Kábultan fegyvert ragadok, nem tudva, mi haszna?
 Ámde lobog lelkem csapatot tömöríteni csatára
 És vele védni a várt: harag és düh készíti keblemet
 És az az eszme: a harc mezején elhullni dicsőség.

Mindenek előtt a házuk küszöbéhez rohanó Panthus-szal találkozik, Apollo papjával, a fellegvár őrével, aki a kimentett állami Penates-szobrokat és a szent tárgyakat hozza kezében, és vele van kicsi unokája is. Panthus zokogva adja tudtára Aenesznak a reménytelen helyzetet:

325 „Vēnit summa dies et ineluctabile tempus
Dardaniae. Fuimus Troes, fuit Ilium et ingens
Gloria Teucrorum; ferus omnia Iuppiter Argos
Transtulit; incensa Danaī dominantur in urbe.
Arduus armatos mediis in moenibus astans
Fundit equus, victorque Sinon incendia miscet
330 Insultans. Portis alii bipatentibus adsunt,
Milia quot magnis unquam venere Mycenis; ...”

Aeneas Panthus-szal együtt elrohan, és miközben néhány harcostárs is hozzá csatlakozik, utat tör a vár felé. Egy kisebb görög csapatot levágva és az elesettek fegyvereit magukra öltve az ilymódon megtévesztett görögök közt nagy öldöklést visznek végbe. Amikor látják Priamos király jóstehetségű lányának, Cassandrának Pallas templomából történő elhurcoltatását, segítségére sietnek. Ámde a trójaiak görögöknek véelve Aeneas csoportját, rájuk támadnak. Ezt teszik a görögök is, akik felismerik Aeneast és harcoló társait. A csoport nagy része elesik, de Aeneas, néhány társával kivágva magát, most a királyi palota felé rohan, ahol iszonyú küzdelem folyik.

A palota tetején irányítja a védők harcát. Egy torony ledöntésével nagy pusztítást végeznek a görögök soraiban, de az elesettek helyébe új ostromlók lépnek. Pyrrhusnak, Achilleus fiának, sikerül betörnie a palota ajtaját, s ekkor a görögök előzönlük a palotát.

Az agg Priamus király magára öltve fegyverzetét, a görögök közé megy felesége és lányai az istenszobrokat átölelve várják, mit hoz a sors. Pyrrhus előbb Priamus harcoló fiát öli meg szülei szeme láttára, majd az agg királyt az oltár lábához húzva markolatig döfi bele kardját.

Aeneasnak most jut csak eszébe a maga családja:

Csak most szállt meg egész iszonyával a borzalom engem.
Megrémültem, az édes atyám ötlött az eszembe,
Látván szörnyű sebében az egykorú ősz fejedelmet,
Lelkét hogy kilehellte; s eszembe az elhagyott nő,
Árva Creusa s a feldúlt ház, meg a kisedd Iulus.

Nincsenek már társak sem körülötte, s miközben a hazatérésén tűnődik, észreveszi Helenát a Vesta templom oltára mellé húzódva. Meg akarja ölni, mint

hazája pusztulásának okozóját, amikor egyszerre csak megjelenik előtte anyja, Venus, ezúttal isteni fényben. Arra inti fiát, hogy ne avatkozzék az istenek dolgába. Nem Helena és Paris az okozója Trója vesztének: a végzet folytán kellett ennek így lennie. Aztán így folytatja:

„Fuss mielőbb, fiam, és vess véget a harci tusának.
Nem hagylak sehol el, küszöbéhez viszlek atyádnak.”
Ekkép szól s elrejtí magát árnyában az éjnek.

Anyja védelme folytán Aeneas szerencsésen hazaérkezik övéihez. Meg akarja menteni családját oly módon, hogy a hegyekbe vinné őket, de atyja, a szélütött, öreg Anchises halálra szántan nem hajlandó családjával együtt elbújosni.

Aeneas kétségbeesve ismét harcra készül, de neje, Creusa, sírva és kis fiukat, Ascaniust feléje nyújtva könyörög, hogy ne hagyja el őket. Ha lehet még reménye Aeneasnak a fegyverekben, akkor saját házát védje meg legelőbb.

Most váratlanul csodajel mutatkozik a kétségbeesett család számára: Iulus feje tetején lángnyelv gyúl ki, és simogatja ártalmatlanul a fiucska hajfürtjeit és halántékát. Ezt az isteni jelet Anchises kérésére Jupiter is megerősíti, mire Anchises hajlandó követni fiát. A házi cselédeknek Aeneas tudtukra adja, hogy a városból kimehetnek, ahol Ceres elhagyott temploma található:

„Eltérő utakon mindnyájan e helyre törekszünk.”

Aztán béna apját vállára ülteti, a szent tárgyakat és a Penates-szobrokat kezébe adja (mert saját maga csak akkor veheti majd kézbe őket, ha előbb élő vízben megmosta vérrel szennyezett kezét), Iulust kézen fogja, és elindulnak az Ida hegy felé. Creusa követi őket.

... Haladunk árnyán az utaknak;
S engemet, akit előbb a nyilzápor sem ijesztett,
Sem pedig a szemközt rohanó görögök hadi rendje,
Most minden szellő rémít, minden nesz ijesztget,
Féltem kiséretemet, valamint vállamnak a terhét.

Hirtelen zajt hallanak, Anchises fegyvercsillogást is lát, mire mellékutakon át menekülnek. Amikor végre Ceres templomához érkeznek, Aeneas észreveszi, hogy Creusa nincs velük. Nyoma veszett az úton.

Visszamegy a városba, kockára téve életét. Házukat már felgyújtották a görögök. A várban összehordva látja a sok kincset, fiúk és remegő nők hosszú sorát. Az utcákon föl-alá rohanva kiáltozza Creusa nevét, mígnem egyszerre megjelenik előtte felesége szelleme:

Míg keresem s az egész várost tombolva bejárom,
Hát a szemembe tűnik boldogtalan árnya szegénynek,
Drága Creusámnak, de magasb, mint máskor, alakja.
Elhűlök, hajam égre mered, szó ajkamon elhal.

*A görögök kihurcolják Minerva templomából Cassandrát,
Priamus király jóstehetségű lányát*

... Cassandrát hurcolják fürtje-ziláltan;
Lángba borult szemeit fölemelte az égre hiába;
Csak szemeit, mert gyöngé kezét gátolta bilincse.

Creusa árnya megszólítja férjét, és megnyugtató szavakkal enyhíti szomorúságát:

„Quid tantum insano iuvat indulgere dolori,
 O dulcis coniunx? Non haec sine numine divum
 Eveniunt, nec te comitem hinc portare Creusam
 Fas, aut ille sinit superi regnator Olympi.
 780 Longa tibi exsilia, et vastum maris aequor arandum;
 Et terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva
 Inter opima virum leni fluit agmine Thybris:
 Illic res laetae regnumque et regia coniunx
 Parta tibi; lacrimas dilectae pelle Creusae!
 785 Non ego Myrmidonum sedes Dolopumve superbas
 Aspiciam aut Graias servitum matribus ibo,
 Dardanis et divae Veneris nurus,
 Sed me magna deum genetrix his detinet oris.
 Iamque vale et nati serva communis amorem.”

Aeneas háromszor próbálja átölelni hitvese nyakát, a szellemalak háromszor suhan ki kezéből mint a könnyű szellő vagy az eltűnő álom. Így hát Aeneas visszatér szeretteihez, s meglepődve látja, hogy időközben a menekülők száma alaposan megnőtt. Apját fölvéve, társaival felfelé indul a hegyre.

LIBER II.

1–13. sor

intentique ora tenebant

és feszülten tartották rajta arcukat
 (intenti: attr. praed.)

toro ab alto

a magas (étkező) kerevetről

orsus

ti. orsus est: kezdte (elbeszélését)

iubes renovare

újítatsz fel velem

ut ... eruerint Danai

hogy miképpen dúlták fel a görögök
 (függő kérdés)

Troianas ... opes

a trójai kincseket; átvitt értelemben
 Trója hatalmát. (A legendás priamoszi kincseknek erős, gazdag városállamhoz kellett kapcsolódnia.)

lamentabile regnum

a száanalomraméltó királyságot

quaeque miserrima

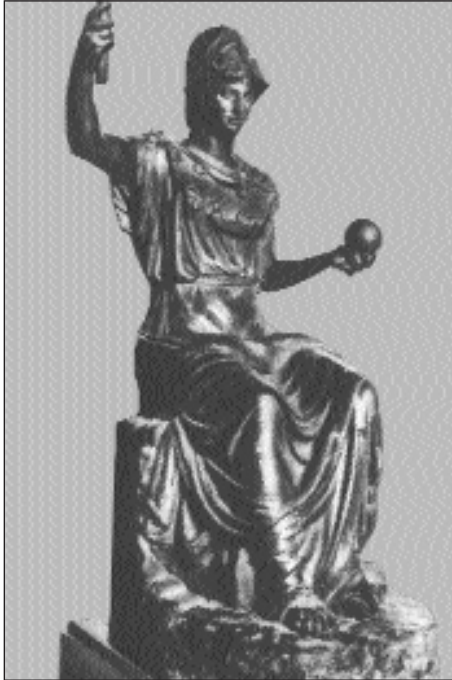
és amely igen száanalmas dolgokat

quorum pars magna fui

amelyeknek magam is nagy mértékben
 részese voltam (quorum: gen. part. vagy objectivus; magna: attr.)

<p>talia fando</p> <p>Myrmidonum Dolopumve</p> <p>quis temperet nox umida caelo praecipitat</p> <p>cadentia sidera si tantus amor supremum laborem quamquam ... horret luctuque refugit:</p> <p>40–52. sor ante omnes magnā comitante catervā</p> <p>ardens procul quae tanta insania</p> <p>creditis avectos hostes</p> <p>ulla putatis dona carēre dolis</p> <p>sic notus inclusi ... occultantur Achivi</p>	<p>praed.) ilyeneket beszélve (= ha ilyen dol- gokról beszél; fando: abl. modi) a mürmidonok vagy a dolopszok közül (thesszáliai görögök, Achilleus katonái; gen. partitivusok) ki tarthatná vissza (coni. dubit.) a harmatos éj az égről lehanyatlik (abl. separ.) (Az antik képzelet szerint miként délíg a nap felfelé halad, majd attól kezdve lefelé hanyatlik az égbolton, éppúgy éjfélről kezdve az éjszaka és csillagai is lefelé tartanak az égen.) a letűnő csillagképek ti. est in te: ha akkora a vágy benned végküzdelmét bár ... borzad, és visszariad a gyásztól (abl. sep.)</p> <p>mindenkit megelőzve nagy csapat kíséretében (abl. abs.; a kísérők tömege a főpap tekintélyét jelzi) felhevülve, felindulva ti. clamitat: messziről így kiabál ti. haec est: miféle oly nagy esztelenség ez ti. avectos esse hostes: azt hiszitek, hogy az ellenség eltávozott (acc. c. inf.) úgy gondoljátok, hogy bármilyen ajándéka csel nélkül való (acc. c. inf.; dolis: abl. inopiae) ti. est: így ismeretes achájok rejtőznek bezárva (attr. praed.)</p>
---	---

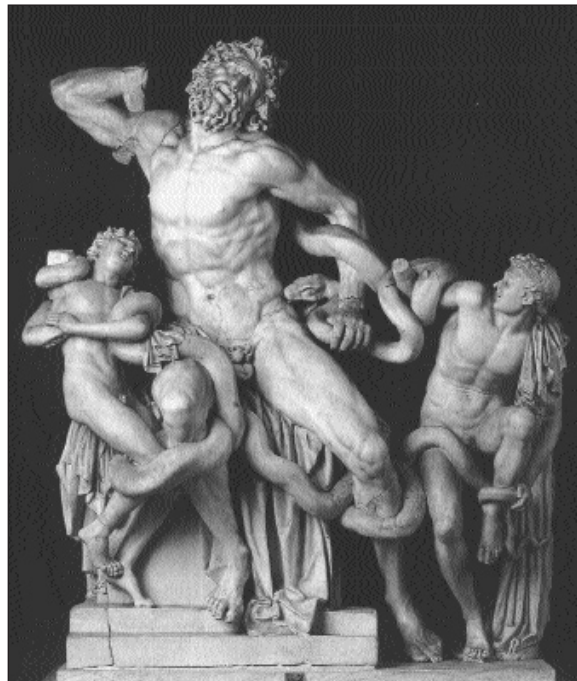
Amikor Aeneas Dido lakomáján Trója pusztulásának elbeszélésébe kezd, az események felidézése során először a faló építését említi. A görögök vezetői „Pallas isteni művészetével” építették ezt a hadicselt.

Pallas Athéné (Minerva) a bölcsesség istennője. (Zeusz fejéből pattant ki.) Ő tanította meg az embereket a művészetekre és a mesterségekre, továbbá az orvostudományra. Ezért állnak az ő védelme alatt a kézművesek, tanítók, művészek és orvosok.

Az istennő Rómában – mint a capitoliumi istentriász tagja – megkülönböztetett tiszteletet élvezett.

Minerva. Római szobor. Valószínűleg Pheidiasz Athéné Parthenosza mintájára. Párizs

Mivel a sors rendelése folytán Trójának el kellett pusztulnia, az ezt megakadályozni próbáló Laokoónnak, sőt fiainak is – elrettentő példaként – meg kellett halniuk. Az istenek nem túrték, hogy Laokoón szavainak a trójaiak hitelt adjanak, és a falovat netán elpusztítsák. A „fogadalmi ajándéknak” nevezett faló igazi mivoltának leleplezője életével fizetett. A trójaiak csak azzal magyarázhatták főpapjuk halálát, hogy megsértette a szent ajándékot, és Athéné istennő így állt bosszút rajta.

Laokoón. Agészandrosz, Athénodórosz és Poliudórosz rhodoszi szobrászok márványszobra. Kr. e. I. sz.. Vatikán

<p>in nostros muros inspectura venturaque desuper et dona ferentis (= ferentes) inque feri curvam compagibus alvum:</p>	<p>a mi falaink ellen hogy betekinszen; hogy kifürkéssze és hogy felülről támadjon rá még ha ajándékot hoznak is mégpedig a (vad)állat eresztékektől domborodó hasába; (a falóban rejtőző 9 neves görög hős közt volt pl. Odysseus a ló kieszelője, Akhilleusz fia, Menelaosz, Diomédész, Aiasz és Epeiosz a ló elkészítője)</p>
<p>212–224. sor visu exsanguis</p>	<p>a látványtól (abl. causae) halálra rémülve (attr. praed.)</p>
<p>agmine certo</p>	<p>biztos menetben, határozott kötelékben (abl. modi)</p>
<p>Laocoonta serpens ... uterque amplexus implicat miseros ... artus</p>	<p>görög accusativus a kigyópár átölelve befonja (= körülfonja) értelem szerint inkább artus miserorum: a szerencsétlenek testét, (tagjait)</p>
<p>morsu depascitur</p>	<p>= morsibus (abl. instr. vagy modi) depascitur: (le)harapdálja (szó szerint: harapásokkal mardossa)</p>
<p>post auxilio subeuntem</p>	<p>(adverbium): azután a segítségükre menőt (= amint segítségükre megy); auxilio: dat. finalis</p>
<p>ac tela ferentem bis medium amplexi</p>	<p>és fegyvert visz kétszer körülfonva derekát (= bár derekát kétszer körülfonták)</p>
<p>bis collo ... circum terga dati = terga collo bis circumdati:</p>	<p>kétszer csavarva nyaka körül ... hátukat (= bár nyakát kétszer csavar- ták körül hátukkal) (A latin nyelvi szöveg fentebbi participiumai: subeuntem, ferentem, amplexi, circumdati part. coniunctumok.)</p>
<p>superant divellere nodos</p>	<p>(mégis) kiemelkednek szétszakítani a csomókat (gyűrűket)</p>

perfusus ... vittas	papi fejszalagját előntve (miközben ... előnti; part. coniunctum)
clamores ... horrendos ... tollit: fugit ... aram incertam ... securim	borzalmas kiáltást hallat elfut az oltártól (acc.) a bizonytalanul sújtó bárdot
268–279. sor	
quo prima quies incipit dono divum	amikor (abl. temporis) első pihenése (álma) kezdődik = dono deorum: az istenek ajándékából (abl. causae) a legédesebben (attr. praed.) lopózik szemükre igen szomorúan (attr. praed.) = visus est mihi Hector adesse: úgy tűnt nekem, hogy Hektór van jelen (nom. c. inf.)
gratissima serpit maestissimus Hector visus adesse mihi	és hogy bő könnyeket hullat; (a largos lehet attr. praed. is) és sötéten; befeketítve (attr. praed.) a véres portól (abl. rei eff.) s lábain átfűzött szíjakkal; lora: acc. respectivus) mennyire különböző fegyverzetébe öltözve (attr. praed.) vagy amikor phryg (trójai)tüzeket szórt (part. coniunctum)
largosque effundere fletus	vértől (abl. causae) összezsapzott haját
aterque cruento pulvere perque pedes traiectus lora	amelyeket igen nagy számban kapott; (Hektór roncsolt és meggyalázott külsőben való megjelenése – még ha Aeneas álmában történik is – azt az antik felfogást támasztja alá, hogy az elhunytak alvilági szellemalakja olyan, mint amilyené a halált okozó sebek, roncsolások stb. változtatták e világon.)
quantum mutatus exuvias indutus vel ... Phrygios iaculatus ... ignes	
concretos sanguine crines	
quae plurima accepit	

289–295. sor

nāte deā
ruit alto a culmine Troia

sat ... datum
si Pergama dextrā (t.i. manū)
defendi possent

etiam hac defensa fuissent

sacra
fatorum comites
magna ... statues quae

pererrato ponto

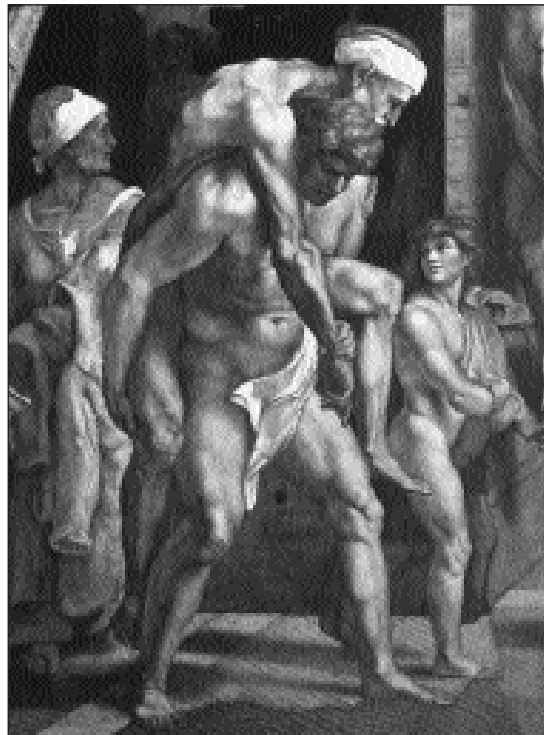
istennő szülötte (abl. orig.)
Trója leomlik magas ormáról;
(Trója alatt a fellegvárat kell érteni,
amely Trója hatalmának s így össze-
omlásának is szimbolizálja).
= satis ... datum est: eleget tettünk
ha a fellegvár jobbkul
megvédhető lenne;
(a Pergamum tágabb értelmében
veendő: az egész várost érti rajta a
költő; dextrā manū : abl. instr.)
ez is (= az én jobbam is) megvédte
volna
szent tárgyait
sorsod kísérőiül (app. praed.)
= quae magna statues: amelyeket
nagyra emelsz majd;
(magna: eredményhatározó acc.)
miután bebolyongtad a tengert (abl.
abs.; Hektór e szavai után – nyilván
az állami Vesta szentély belsejéből –
kihozza Vesta istennő szalagokkal
ékesített szobrát, az örök tüzet és
– bár a költő most újra nem említi –
természetesen a Penates-szobrokat is,
amelyeket az imént bízott Aeneasra.
Vestáról Hektór nem is tett említést,
de magától értendőnek tekintette
Vesta istennő menekítését is. Innen
ered a Penates és a Vesta tisztelet
szoros összefonódásának története a
római vallásban.)

Hesztia Giustiniani. Valószínűleg az új-korban restaurált római szobor. Róma

A görög Hesztia (latin nevén Vesta) a családi tűzhelynek és tüzeinek istennője, aki örök szüzességre határozta el magát. A családi tűzhely egyben az otthon is, ennek oltalmazója az istennő. Ő az üldözöttek és száműzöttek védelmezője, s a családok összességének, tehát az államnak is oltalmazója.

Saját temploma kevés volt, csak oltára. Rómában tisztelete együtt történt a Penatesszel és Larokkal. A római Forumon épült kör alakú templomában őrzött állami szimbólumok közt volt a Palladion, amelyet állítólag Aeneas hozott el az égő Trójából. A vergiliusi eposzban Aeneas álmában Hektór a templomból Vesta istennő szobrát viszi ki Aeneasnak, mint hányódásai során kísérőjét, és az örök tüzet, de rábízta a Penateszobrokat és a szent tárgyakat is azzal, hogy mindezeknek új hazát kell keresnie.

Trója tragédiája számos művészt ihletett meg. Raffaello a Borgo égése című festményén állít emléket a hősnek.

Aeneas fiúi, apai és hazafiúi helytállását örökíti meg csoportja. Béna apját, Anchisest a vállán viszi, Ascanius (Iulus) pedig szorosán követi őket.

Raffaello: Borgo égése (részlet). 1515, Róma

324–331. sor

summa dies

a végső nap

tempus Dardaniae

= tempus Troiae: Trója végzete,
végórája

ferus ... Iuppiter

a bős (kegyetlen) Juppiter

omnia ... Argos transtulit

mindent Argosra ruházott;
(Diomédész székvárosa, ami itt az
egész görögségre utal

arduus ... astans ... equus

a meredek (= az egyenesen és
kevélyen) ott álló faló

mediis in moenibus

a város közepén

incendia miscet insultans

(azaz: a fellelgvárban)

portis bipatentibus

ujjongva (gúnyolódva) gyújtogat

quot milia

a széttárt kapuknál (dativus az
adstare ige mellett)

ahány ezren csak

776–789. sor

quid ... iuvat ... indulgēre

mi haszna átadni magadat

tantum

annyira

non sine numine divum

divum = deorum: nem az istenek
akarata nélkül

nec ... fas

= nec fas est: és az sem lehetséges,
hogy ...

comitem

kísérőül (app. praed.)

aut ... sinit

sem ... nem hagyja

longa tibi exsilia

ti. sunt: hosszú bűjdosás vár rád

vastum ... aequor arandum

ti. erit: a tenger terjedelmes síkját

terram Hesperiam

kell majd hasítanod

szó szerint: a nyugati földre, azaz
Itáliába (amely Trójából nézve is
nyugatra esik; egyébként a görögök
nevezték el így Itáliát)

Lydius ... Thybris

a lydiai Tiberis; (a folyó Etrúriában
eredt, az etruszk nép pedig a hagyomány szerint lydiai, azaz kis-ázsiai
eredetű)

arva inter opima virum

virum = virorum: férfiakban gazdag
szántóföldek (mezőségek) között;
(virorum: gen. copiae, de értelmezhetjük gen. possessivus jelentéssel is)

leni agmine	lassú folyással (hömpölygéssel); abl. modi
parta tibi	ti. parta est (vagy sunt) tibi (fato): van(nak) neked szánva, vár(nak) rád
lacrimas pelle dilectae Creusae non ego ... servitum ... ibo	űzd el (= fojtsd el) könnyeidet szeretett Creusáért (gen. obiect.) nem megyek én szolgálni (servitum: sup. acc. célhatározó értelemben)
Dardanis et ... Veneris nurus	mint trójai nő és Venus menyje (Dar- danis, nurus appositio praedicatívák)
magna deum (= deorum) genetrix	az istenek nagy anyja (Cybele vagy Rhea, másképpen Magna Mater, kis-ázsiai istennő)
his oris nati ... communis amorem	= in his oris: e tájakon (abl. loci) közös fiúnk iránti (gen. obiect.) szeretetedet

FELADATOK A II. ÉNEK LATIN SZÖVEGEIHEZ

I. 1–13. sorok

a) Retroversio

Miután mindenki elcsendesedett, Aeneas elkezdte elbeszélni Trója végküzdelmét. Kimondhatatlan fájdalom volt számára emlékezni (arra), hogyan dúlták fel Tróját a görögök. Aeneas úgy vélte, hogy ilyen dolgok elbeszélésekor senki sem tarthatja vissza magát a könnyektől. A lenyugvó csillagképek már álomra hívogattak (= álmokat javasoltak), de Dido szerette volna megismerni e nagyon szomorú dolgokat. Aeneas szavait nemcsak a királynő, hanem mindenki feszülten hallgatta.

b) Hogyan fejezi ki a költő latinul az alábbi szókapcsolatokat?

feszülten figyelni
magas kerevet
kimondhatatlan fájdalom
trójai kincsek
szánalomraméltó királyság
ilyen dolgok elbeszélésekor
visszatartani magát a könnyektől
harmatos éjszaka

lefelé sietni az égen
 álmra hívogatni
 megismerni a viszontagságokat
 hallani a végküzdelmet
 borzadni az emlékezéstől
 menekülni a gyásztól

II. 40–52. sorok

a) Retroversio

Laokoón főpap felhevülve a trójaiak közé futott a fellegrárból. „Ne higgyétek, hogy eltávozott az ellenség” – kiáltotta. „Vagy görögök rejtőznek a faalkotmányban (lignum, -i, n.), vagy a falaink ellen készült a gépezet” – folytatta. A főpap úgy vélte, hogy a görögök ajándéka nem lehet csel nélküli. Mivel gyanús (suspectus 3) volt számára a ló, dárdáját a „szörnyeteg” (ferus, -i, m.) oldalába vágta.

b) Szókapcsolatok

nagy csapat kíséretében (abl. abs. -szal)
 a fellegrár teteje
 szerencsétlen polgár
 bármilyen ajándék
 cselből mentes lenni
 bezárt görögök
 rejtőzni a faalkotmányban
 a falak ellen készülni
 betekinteni a házakba
 felülről zúdulni rá a városra
 ajándékot hozó görögök
 hatalmas erő
 a „szörnyeteg” (= vadállat) oldala
 domború has
 belevágni a dárdát a has(á)ba

III. 212–224. sorok

a) Retroversio

Két kígyó ment Laokoónhoz és fiaihoz, hogy mérgükkel és gyűrűikkel megöljék őket. Először a fiúk testét fonták körül, majd az apát támadták meg. A tömeg

elsápadva látta, hogy sötét méreg árasztotta el a (papi) fejszalagokat. Laokoón rettenetes kiáltásokat hallatott „az égig”, de a halált nem tudta elhárítani (averto 3).

b) Szókapcsolatok

sápadtan szétfutni
 határozott kötelék
 a két fiú teste
 átölelve körülfonni
 szerencsétlen végtag
 harapással mardosni
 segítségül sietni
 fegyvereket vinni
 roppant nagy gyűrű
 fejjel kiemelkedni
 kézzel szétfejteti a csomókat
 sötét méreg
 méreggel elárasztani
 rettenetes kiáltás
 kiáltás(oka)t hallatni
 megsebzett bika
 kirázni a bárdot

IV. 268–279. sorok

a) Retroversio

A halandók első álma már elkezdődött. Az elgyötört trójaiak is aludtak, nem tudva még a görögök cselét.

Aeneasnak álmában a megölt Hektór jelent meg könnyeit ontva. Aeneas úgy látta Hektórt, ahogyan (= azt a Hektórt látta, akit) Achilleus egykor a falak körül meghurcolta. A hős sötét volt a véres portól, és testét sebek borították. Tudjuk, hogy Hektór a hazai falak védelmében kapta a sok sebet.

b) Szókapcsolatok

első álmom (= nyugalom)
 elgyötört halandó
 az istenek ajándéka
 álomban jelen lenni
 könnyeket ontani
 véres por

dagadt lábak
 fegyverzetet felölteni
 tüze(ke)t hajigálni a hajókra
 piszoktól ragadó szakáll
 vértől összetapadt hajzat
 sebeket kapni
 hazai falak
 igen sok sebet viselni

V. 289–295. sorok

a) Retroversio

Hektór azt kérte Aeneastól, hogy ragadja ki magát a lángokból és meneküljön. Elmondotta, hogy a falak az ellenségé, és hogy Trója le fog omlani magas ormáról. Hektór tudta, hogy a hazát a férfiak jobbjá már nem tudja megvédeni. Aeneas számára is más, súlyos feladat (munus grave) maradt: magához venni Trója védőisteneit a szent tárgyakkal, és új hazát keresni nekik.

b) Szókapcsolatok

istennő szülötte
 kiragadni magát a lángokból
 magas csúcs
 eleget tenni a hazának
 jobbal megvédeni a hazát
 a sors kísérijéül venni
 falakat keresni
 magasra (= nagyra) emelni a falakat
 bejárni a tengert

VI. 324–331. sorok

a) Retroversio

Panthus is látta, hogy eljött Trója utolsó napja. Tudta, hogy csak volt a trójaiak dicsősége. Elmondta Aeneasnak, hogy a ló ontja a görög fegyvereket. A városban már a görögök uralkodtak, Sinon tűzvészt is támasztott, és a kapuknál sok ezer görög volt jelen.

b) Szókapcsolatok

utolsó nap
 elháríthatatlan szerencsétlenség
 mindent átruházni
 a felgyújtott város
 fegyvereseket ontani
 tűzvészt támasztani
 a szélesre nyitott ajtóknál (ott) lenni
 ahány ezer

VII. 776–789. sorok

a) Retroversio

Creusa árnya férjéhez vigasztaló (consolatorius 3) szavakat szolt. Elmondta neki, hogy az istenek akarata az, hogy ő (Creusa) ott maradjon Trója vidékén. Venus menyé nem válhat a görögök rabszolgájává! Feltárta röviden a jövőt, ami Aeneasra vár. Szolt a hős hosszú „számkivetéséről”, a tenger „bejárásáról” és végül Itáliába érkezéséről. Azt is megmondta Aeneasnak, hogy Itáliában királyi feleség és uralkodás vár reá.

b) Szókapcsolatok

esztelen fájdalom
 az istenek akarata
 Creusát kísérőként vinni
 „az égi” Olympus uralkodója
 hosszú számkivetés
 a tenger hatalmas tükre
 „szántani” a tenger tükrét
 termékeny szántóföldek
 szelíd lejtés
 vidám körülmények
 királyi hitves
 elűzni a könnyeket
 megpillantani a lakhelyeket
 szolgaságba menni
 az istennő menyé
 az istenek szülőanyja
 megőrizni a fiú iránti szeretetet